

Politické hospodářství.

JUDr. František *Fiedler*, *Zemědělská politika*. Svazek I. a II. V Praze, 1899, 1900, nákl. J. Otty.

Česká literatura vědecká postrádala doposud soustavného pojednání o politice zemědělské, ačkoliv otázky agrárně politické jsou pro nás významu nad jiné důležitého. Již z tohoto důvodu bylo odhodláno prof. Fiedlera, napsati soustavný spis o politice zemědělské, pro odbornou literaturu naši i celý náš život veřejný význačnou událostí. Leží před námi zatím prvé dva svazky *Zemědělské politiky*; další, v nichž má býti pojednáno o úvěru pozemkovém a opatřeních zákonodárství a veřejné správy za účelem zlepšení technického postupu výrobního v zemědělství (o veřejné správě zemědělské v užším slova smyslu) autor připravuje. Zřejmým úmyslem autora bylo, aby spis jeho byl přístupen kruhům širším. Přehledná soustavnost, jasný sloh a jistý paedagogický ráz díla nasvědčují úplnému zdaru úmyslu autorova. Právě díla tak seriosního, střízlivého a nestranného bylo potřebí v dobách, kdy vysoko se dmou vlny stavovského hnutí zemědělského, nespoutaného posud v určité vyhrazený tok, který jedině může dospěti cíle.

Ve svazku prvému pojednává autor o pojmu a oprávněnosti zemědělské politiky, o příslušnosti veřejných orgánů ve věcech zemědělských, i podává zajímavý přehled historického vývoje zemědělských poměrů v různých státech se zvláštním zřetěním k poměrům českým. Po těchto úvodních úvahách, zaujímajících prvé dva oddíly, přechází autor (v odd. III.) na zajímavou, avšak méně bezpečnou půdu otázek namnoze již časových. Nejprve zabývá se právním poměrem hospodáře k půdě. Pečlivě probírá vlastnictví k půdě a jeho vznik, jakož i povahu renty pozemkové. Se zralou střízlivostí posuzuje útoky proti soukromému vlastnictví k půdě, kritizuje projekty rázu kolektivistického, čelící k sespolečenštění, znárodnění, sestátnění půdy anebo alespoň renty pozemkové. Další kapitulu věnuje veřejnému vlastnictví v zemědělství a občinám. Přejaté zásady římsko-právní střetly se tu se zbytky starého společenského vlastnictví pozemkového a způsobily mnoho zmatků, z nichž vzešly urputné zápasy o užívání kmenového statku obecního: pověstné to boje mezi starousedlými a novousedlými! Po občinách u nás vyličuje autor instituci ruského míru, která zvolna v útvar soukromého vlastnictví se přeměňuje, za niž však v Rusku vzniká nová forma společenského vlastnictví k pozemnostem, ruský artel, seskupení to rolnických rodin, aby hospodařily společně. Úvahami o vlastní správě a nájmu půdy, pak statistickým přehledem o poměrech nájemných v některých zemích uzavírá spisovatel III. oddíl. Poslední (IV.) věnoval otázce volné či obmezené dělitelnosti majetku pozemkového, a spolu otázce (namnoze jen domnělého) ubývání středního majetku selského, tedy otázkám, projednávaným u nás posud hlavně se stanoviska politicko-agitačního. F. vyslovuje se za jistých kautel pro obmezení svobodné dělitelnosti majetku pozemkového. Stačilo by, kdyby majiteli středního statku selského uloženo bylo, že jest povinen oznámiti každé jednání, jímž zamýšlí zmenšiti objem svého statku, poňolanému veřejnému orgánu (zájmovému společenstvu zemědělskému), jenž by byl oprávněn vydati majiteli

zákaz toliko v případě, když by jednání jeho nebylo lze hospodářsky ospravedlniti. K závěrku připojuje F. obsáhlou statistiku týkající se rozdělení majetku pozemkového.

Ve II. svazku pojednává o právu dědickém v zemědělství. Názory o právu dědickém velmi jsou sporny se stanoviska sociálního i agrárního. Fiedlerovi bylo se ovšem zabývatí nikoli tak postupujícími všeobecnými vlivy sociálními, jako posuzovati otázku úpravy dědického práva v zemědělství především s hlediště agrárního. Vylíčil všeobecné zásady dědického práva, jeho historický vývoj, poměr k reformám sociálním i důležitost pro stav rolnický, přikročil k vylíčení a ocenění stávajících forem dědického práva, a to nejprve k právnímu útvaru svěření, majícím dotud ovšem jen význam pro velké statky. F. nežádá odstranění fideikomisů, nýbrž toliko přizpůsobení této instituce potřebám a právním názorům doby ve třech směrech: 1. aby uvolněna byla přísná předurčenost dědické posloupnosti ve svěření; 2. aby byla uvolněna disposiční vázanost držitele s majetkem svěřenským a 3. aby přiznáno bylo účastenství v požitcích z majetku svěřenského mimo držitele i jiným členům rodiny. — Anglickým kmenovým statkům rodinným (entails and settlements) věnuje autor obsáhlou stať a přechází pak k vlastnímu selskému právu dědickému. Má-li selský statek setrvati v rodinném vlastnictví, jest nezbytno, aby přešel po smrti hospodářově pravidlem na jediného dědice, jemuž by však byla dána možnost hospodářské existence. Rovnodílné dědické právo intestátné tuto existenci pravidlem ohrožuje podíly spoludědiců, jež cenu statku často převyšují. Od dob však, kdy stará posloupnost dědická vymizela (u nás r. 1868 a 1869 odstraněny poslední zbytky zvláštní selské posloupnosti) — uhostil se v lidu rolnickém namnoze názor přisvědčující římsko-právním zásadám zákona občanského, který přihlíží k právu jednotlivce, nikoli však celku. S jedné strany stojí soukromé nároky individua, s druhé strany zájem stavu, a nad to socialně-politický zájem celé společnosti. Fiedler řeší rozpor ten k o m p r o m i s e m mezi platným principem individualistickým a zásadami reformními. Selské statky dědičné, jež doznaly zákonné úpravy zejména v některých zemích německých, nepokládá F. za vhodnou formu úpravy práva dědického na statcích selských. Dotyčné zákony německé omezily právní dispoziční majitele statku na případ smrti i mezi živými, a zavedly obmezenou zadlužitelnost a dělitelnost statku, leč docílily úspěchu velmi skrovného. Nutno však podotknouti, že zřizování dědičných statků těch jest dobrovolné, neboť jen takový statek stane se dědičným, ježž vlastník za takový sám přihlásí. — Východisko k úpravě nového práva dědického pro statky selské spatřuje autor v ústavu p r á v a n á p a d n i c k é h o. Vylíčuje pojem, vůdčí zásady a vývoj práva nápadnického, zejména též obsah německých zákonův o právu tomto. Starší zákony dle názoru autora přimknuly se příliš k historické instituci nápadnické, a zkracovaly přes míru spoludědice na úkor právnímu vědomí lidu selského, z něhož staré řády již byly vymizely. Nejnovější zákonodárství německé (zákon pruský z r. 1896, westfálský z r. 1898) vyhnuly se již těmto příkrotem, za to však vytkly se zvláštním důrazem zásadu, že spoludědicům mají býti vypláceny podíly nikoli v kapitálu, nýbrž v rentách, které po případě rentová banka převezme a dědicům kapitál rentám odpovídající vyplatí.

Na to autor obrací se k právu nápadnickému v Rakousku, zejména k nové úpravě tohoto práva rámcovým zákonem říšským ze dne 1. dubna 1889 č. ř. z. 52. Tato kapitola jest nejaktuálnější a svědčí o záslužné pozornosti, již autor povždy domácím poměrům věnuje. Zákon ze dne 27. června 1868 ř. z. č. 79. dal podnět ke zrušení zbývajících ještě starých dědických norem a zemská zákonodárství (vyjímajíc Tyrolsko) pospíchala, aby podnětu tomu ihned téhož aneb následujícího roku vyhověla. Zákonodárství z r. 1868 a 1869 bylo neblahým přerušením vývojové souvislosti v zemědělském právu dědickém a spolu jednou z příčin, proč nyní tak pozvolna ujímá se i mezi rolnictvem porozumění pro cíle říš. zákona ze dne 1. dubna 1889. Netušený rozvoj národohospodářský, jenž oživoval styk venkova s městským obyvatelstvem, nad pomyšlení rychle vyhubil hluboce zakořeněný, řadou věků posvěcený zvláštní právní cit venkovanů, který kdysi tak úzce poutal rodiče i děti k osudům hroudy zděděné, Vědeckému badateli i zákonodárci dnes již nutno čítati se změněným právním vědomím selského lidu. F. sděluje obsah vzpomenutého říš. zákona z r. 1889, který má nabýti platnosti v jednotlivých zemích zároveň s těmi zákonnými opatřeními, jež o předmětu zákona vydána budou zemským zákonodárstvím pro příslušné země neb jich jednotlivé části. K pozitivním výsledkům se však posud nikde nedospělo. V Čechách označil český odbor rady zemědělské rámcový zákon říšský za pochybený, který prve, než by byl zemským zákonem doplněn a v život uveden, v některých směrech poopraven býti musí. Ve svých závěrečných úvahách o právu nápadnickém dokazuje autor, že příčiny posavadního neúspěchu práva nápadnického v jednotlivých zemích rakouských vězí v nevhodném formálním postupu zákonodárném, v nevyjasněnosti názorů o významu práva nápadnického pro stav selský a ve sloučení instituce práva nápadnického s obmězením dělitelnosti pozemkového majetku. Autor hledí statisticky dokázati, že zadluženosti vznikající při dědických převodech nelze přičítati rozhodující vliv na zadluženost vůbec, a přikládá právu nápadnickému v celku význam řady druhé. Při zákonné úpravě práva nápadnického měla by (dle F.) býti určována cena statku dle hodnoty výnosové odhadem a se slušným ohledem na nápadníka, podíly spouštědické měly by býti vypláceny v umořitelných rentách a nápadníkovi mělo by býti bráněno mařiti účely této instituce.

Tímto stručným přehledem ovšem ani povrchně jsme nevyčerpali obsahovou bohatost výborného díla Fiedlerova, spočívajícího na bezpečných základech vědeckých a přes to snadně přístupného. Pečlivé přihlédání k našim českým poměrům, ladný sloh, účelná soustavnost zaručuje dílu F-ovu vedle vnitřního i značný úspěch zevní.

Dr. Sch.

Dr. Cyril Horáček, *Výminek. Úvaha agrárně politická* (v Pelcově »Bibliotéce sociálních a politických nauk«, v Praze 1900, str. 81).

Celkem jest literatura o výměnku bohatší na výklady jeho po stránce právní nežli po stránce sociálno-hospodářské. Právě však s hlediště posléz řečeného bylo nám spisu o něm potřebí, poněvadž se uchopilo toho předmětu novější naše hnutí agrární, hlásajíc odstraňovací návrhy velmi radikální. Vědecky klidný rozbor má v takovém případě důležitou úlohu dát oporu zdravějšímu pojetí věci. I tak také spis Horáčkův těžiště své má v kritice